

शोधनिर्देशक
गिरिराज पौडेल
उपप्राध्यापक, त्रि.वि.

दाङ जिल्लाको पश्चिमोत्तर क्षेत्रका लोकगीतको अध्ययन

त्रिभुवन विश्वविद्यालय
मानविकी तथा सामाजिक शास्त्र सङ्कायअन्तर्गत
नेपाली विभाग
महेन्द्र बहुमुखी क्याम्पस, नेपालगन्ज
स्नातकोत्तर तह, दोस्रो वर्षको दुस्रो पत्रको प्रयोजनका लागि प्रस्तुत

शोधपत्र

शोधार्थी

शालिकराम न्यौपाने

शै.स.: २०६४-०६६

परीक्षा रोल नं.: ५५००९६

त्रि.वि. दर्ता नं. : ४४९६३-९५

नेपाली विभाग

महेन्द्र बहुमुखी क्याम्पस, नेपालगन्ज, बाँके

२०६८

सिफारिस-पत्र

त्रिभुवन विश्वविद्यालय मानविकी तथा सामाजिक शास्त्र सङ्काय अन्तर्गत महेन्द्र बहुमुखी क्याम्पस, नेपालगन्जको स्नातकोत्तर तह नेपाली द्वितीय वर्षका छात्र शालिकराम न्यौपानेले यस नेपाली शिक्षण विभागमा प्रस्तुत दाङ जिल्लाको पश्चिमोत्तर क्षेत्रका लोकगीतको अध्ययन नामक शोधपत्र मेरो निर्देशनमा तयार पार्नुभएको हो । अत्यन्त मेहनतका साथ तयार गरिएको यस शोधकार्यबाट म पूर्ण सन्तुष्ट छु । अतः यसको आवश्यक मूल्याङ्कनका लागि नेपाली विभाग समक्ष सिफारिस गर्दछु ।

मिति- २०६८।

शोधनिर्देशक

गिरिराज पौडेल

उपप्राध्यापक, त्रि. वि.

महेन्द्र बहुमुखी क्याम्पस, नेपालगन्ज, बाँके

त्रिभुवन विश्वविद्यालय
महेन्द्र बहुमुखी क्याम्पस
नेपाली शिक्षण विभाग
नेपालगञ्ज

स्वीकृति-पत्र

स्नातकोत्तर तह नेपाली द्वितीय वर्षका छात्र शालिकराम न्यौपानेद्वारा यस नेपाली शिक्षण विभागमा प्रस्तुत दाङ जिल्लाको पश्चिमोत्तर क्षेत्रका लोकगीतको अध्ययन नामक शोधकार्यलाई नेपाली विषयमा स्नातकोत्तर तह उपाधिका निम्ति स्वीकृति प्रदान गरिएको छ ।

शोधपत्रको मूल्याङ्कन समिति

.....

गिरिराज पौडेल
शोधनिर्देशक

.....

बाह्य परीक्षक

.....

गिरिराज पौडेल
विभागीय प्रमुख

मिति- २०६८।

कृतज्ञता-ज्ञापन

दाङ जिल्लाको पश्चिमोत्तर क्षेत्रका लोकगीतको अध्ययन शीर्षकको प्रस्तुत शोधपत्र मैले त्रिभुवन विश्वविद्यालय मानविकी तथा सामाजिकशास्त्र सङ्काय अन्तर्गत स्नातकोत्तर तह नेपाली विषय दोस्रो वर्षको दसौँपत्र पुरा गर्ने प्रयोजनका लागि आदरणीय गुरु श्री गिरिराज पौडेलज्यूको निर्देशनमा तयार पारेको हुँ । आफ्नो व्यस्तताका बावजुद पनि कुनै भर्को नमानी अमूल्य समय दिई सल्लाह, सुझाव, मार्गनिर्देशन तथा परिष्कार परिमार्जन समेत गरिदिनु हुने शोधनिर्देशक श्रद्धेय गुरुप्रति हृदयदेखि नै आभार प्रकट गर्दछु । गुरुको अमूल्य सहयोगप्रति सदैव ऋणी रहनेछु ।

प्रस्तुत शोधकार्य गर्न विभागीय स्वीकृति प्रदान गर्नुहुने विभागीय प्रमुख श्री गिरिराज पौडेलज्यूप्रति हार्दिक कृतज्ञताज्ञापन गर्दै अनुसन्धान समितिप्रति हार्दिक आभार प्रकट गर्दछु । आफ्ना अमूल्य सल्लाह, सुझाव एवम् निर्देशन प्रदान गरी शोधकार्यलाई यस रूपमा ल्याउन सहयोग गर्ने श्रद्धेय गुरु उपप्राध्यापक महानन्द जोशीज्यूप्रति कृतज्ञताज्ञापन गर्दछु ।

शिक्षाको उज्यालो घाम छर्दै यहाँसम्म आइपुग्न बाटो देखाउने आमा कौशिलादेवी न्यौपाने र स्वर्गीय बुबा इन्द्रलाल न्यौपानेलाई यस अवसरमा स्मरण नगरिरहन सकिदैन । मलाई यहाँसम्म आइपुग्न निरन्तर साथ दिने र यस शोधकार्यमा महत्वपूर्ण सहयोग गर्नहुने मेरी जीवनसङ्गिनी सरस्वतीकुमारी शर्मा न्यौपानेको योगदान अविश्रमणीय छ । महेन्द्र बहुमुखी क्याम्पस नेपालगन्जस्थित नेपाली विभागीय पुस्तकालय तथा क्षेत्रीय पुस्तकालयबाट प्राप्त सहयोगका लागि धन्यवाद व्यक्त गर्दछु ।

सामग्री सङ्कलन, लेखन तथा टिप्पणमा सहयोग गर्ने न्यु लुम्बिनी पुस्तक पसल, नेपालगन्जका सञ्चालक भाइ सविन लुईटेलप्रति हार्दिक धन्यवाद दिन चाहन्छु ।

अन्त्यमा, यस शोधपत्रको समुचित मूल्याङ्कनका लागि त्रिभुवन विश्वविद्यालय मानविकी तथा सामाजिकशास्त्र सङ्काय नेपाली विभाग महेन्द्र बहुमुखी क्याम्पस नेपालगन्जसमक्ष प्रस्तुत गर्दछु ।

२०६८।

शालिकराम न्यौपाने
त्रिभुवन विश्वविद्यालय
महेन्द्र बहुमुखी क्याम्पस
नेपाली विभाग
नेपालगन्ज, बाँके
२०६८

विषयसूची

परिच्छेद-एक

शोध परिचय

१.१	शोधपत्रको शीर्षक	१
१.२	शोधपत्रको प्रयोजन	१
१.३	विषय परिचय	१
१.४	समस्याकथन	२
१.५	शोधपत्रको उद्देश्य	२
१.६	पूर्वकार्यको समीक्षा	३
१.७	शोधकार्यको औचित्य	४
१.८	शोधकार्यको सीमाङ्कन	४
१.९	शोधविधि	५
१.१०	अध्ययनपत्रको रूपरेखा	५

परिच्छेद-दुई

दाङ जिल्लाको परिचय

२.१	ऐतिहासिक पृष्ठभूमि	६
२.२	भौगोलिक स्थिति	७
२.२.१	क्षेत्रफल र सिमाना	७
२.२.२	धरतलीय स्वरूप	८
२.२.३	हावापानी	९
२.२.४	नदीनालाहरू	९
२.२.५	बनजङ्गल	९
२.३	सामाजिक जनजीवन	१०
२.३.१	जातजाति	११
२.३.२	धर्म	११
२.३.३	भाषा	१२
२.३.४	पेशा	१३
२.३.५	रहनसहन	१४
२.४	राजनैतिक तथा प्रशासनिक विभाजन	१७
२.५	जनसंख्या	१८
२.६	शैक्षिक अवस्था	१९

२.७ स्वास्थ्य	१९
२.८ यातायात	२०
२.९ सञ्चार	२०
२.१० विद्युत	२०
२.११ सिँचाई	२१
२.१२ वन	२१
२.१३ कृषि	२१
२.१४ खानेपानी	२१
२.१५ दाङ जिल्लाको शैक्षिक भलक	२२
२.१६ निष्कर्ष	२३

परिच्छेद-तिन

लोकगीतको सैद्धान्तिक परिचय तथा दाङ जिल्लाको पश्चिमोत्तर क्षेत्रका लोकगीतको अध्ययन र विश्लेषण

३.१ लोक साहित्य	२५
३.२ लोकसाहित्यको प्रकार	२६
३.२.१ लोककथा	२७
३.२.२ लोकगीत	२७
३.२.३ लोकगाथा	३४
३.२.४ लोकनाटक	३५
३.२.५ उखान	३५
३.२.६ टुक्का	३५
३.२.७ गाउँखाने कथा	३५

परिच्छेद-चार

दाङ जिल्लाको पश्चिमोत्तर क्षेत्रका लोकगीतको सङ्कलन र वर्गीकरण

४.१ लोकगीतको वर्गीकरण	३६
४.१.१ ऋतुकालीन कर्मगीत	३७
४.१.२ पर्वगीत	४०
४.१.३ संस्कार गीत	५९
४.१.४ बाह्रमासे गीत	६७
४.२ दाङ जिल्लाको पश्चिमोत्तर क्षेत्रका लोकगीतको अध्ययन र विश्लेषण	९३

४.२.१ विषयवस्तु	९३
४.२.२ लय (भाका)	१०३
४.२.३ रसानुभूति	१०५
४.२.४ अलङ्कार विन्यास	१०९
४.२.५ भाषाशैली	११२

परिच्छेद - पाँच

उपसंहार

११३

सन्दर्भग्रन्थ सूची

११३